

REPREZENTĂRI GENEALOGICE CONVENȚIONALE ȘI FIGURATE ÎN MEDALISTICA FAMILIEI DE HABSBURG (SEC. XVII–XVIII)

Fără îndoială, una dintre cele mai mari și importante familii europene cu o istorie de mai multe veacuri și implicații majore dincolo de frontierele țării sale este familia de Habsburg.

Întrată în istorie ca o obscură familie de duci și mai apoi arhiduci, membrii ei au reușit să se impună pe scena europeană începând cu a doua jumătate a secolului al XIII-lea. În 1273, neînsemnatul conte de Habsburg, Rudolf¹, a fost ales și încoronat în cea mai înaltă demnitate a vremii ca împărat al Sfântului Imperiu Romano-German sub numele de Rudolf I (1273–1291), la concurență cu puternicul rege al Boemiei Ottokar al II-lea. Urmașul lui Rudolf a fost contele Adolf de Nassau (1292–1298), pentru ca în 1298, fiul lui Rudolf, Albert I (1298–1308) să fie ales, la rândul său, împărat. Următorul Habsburg care a ocupat tronul imperial, în conflict cu Ludovic al V-lea de Wittelsbach, a fost Frederic al III-lea cel Frumos² (antirege) între 1314–1326. Demnitatea imperială fiind una electivă, în următorii 100 de ani membrii familiei de Habsburg n-au mai reușit să se impună în fața colegiului elector, tronul imperial fiind ocupat de reprezentanți ai dinastiilor de Luxemburg³ și Wittelsbach⁴. Acest interval de mai bine de un secol a fost folosit de arhiducii austrieci pentru consolidarea stăpânirii lor asupra teritoriilor pe care le vor guverna până în epoca contemporană. De asemenea, tot acum au avut loc mai multe conflicte armate cu regatele din estul Austriei, Boemia și Ungaria, regate care până la începutul secolului al XVII-lea vor intra în patrimoniul habsburgic.

Din 1438 până în 1806, cu o întrerupere de 5 ani între 1740–1745⁵, tronul imperial a fost ocupat în exclusivitate de reprezentanți ai familiei de Habsburg care îndeplineau funcția de împărați și regi romani. În general, după alegerea ca împărat roman a unui Habsburg acesta ceda titlul de rege roman prezumtivului urmaș la tron asigurându-se în acest fel continuitatea și evitându-se eventuala izbucnire a unui război de succesiune. În 1806, odată cu dispariția de pe scena istoriei a Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană,

¹ Rudolf I, conte de Habsburg, duce de Suabia (1273–1282), duce de Austria (1274–1281/1282), duce de Carintia (1276–1286).

² Lui Frederic cel Frumos i se atribuie faptul că este primul Habsburg care a considerat Austria ca adevărată sa patrie, aceasta ocupând primul loc în ierarhia teritoriilor pe care aceștia le stăpâneau. În timpul domniei sale apare în documente expresia „Herrschaft zu Österreich” (*dominium Austriae*).

³ Prin: Carol al IV-lea (1346–1378), Wenzel (1378–1400), Jobst (1410–1411) și Sigismund (1410–1437).

⁴ Prin Ruprecht (1400–1410) elector de Palatinat.

⁵ La moartea lui Carol al VI-lea în 1740 tronul imperial rămâne vacant datorită faptului că împăratul Carol a murit fără urmași de sex masculin, acest fapt însemnând în realitate stingerea dinastiei de Habsburg. Cu toate eforturile depuse de Carol al VI-lea pentru recunoașterea fiicei sale Mariei Teresii ca succesoare la tronul imperial (prin Pragmatica Sancțiune), la moartea sa colegiul elector nu a ales-o pe Maria Teresia ca împărăteasă, între 1740–1742 fiind o perioadă de *interregnum*. Între 1742–1745 tronul imperial a fost ocupat de Carol al VII-lea Albert de Wittelsbach, ginerele împăratului Iosif I.

ultimul împărat Habsburg, Francisc al II-lea, a ridicat Austria la rang de imperiu devenind Francisc I, împărat ereditar al Austriei, formă de guvernământ care a durat până în 1918.

Demnitatea imperială a fost întotdeauna privită în familia de Habsburg ca un titlu de glorie și, pe măsură ce timpul se scurgea și Habsburg după Habsburg era încoronat ca împărat roman, aceasta a început a fi socotită ca un adevărat drept ereditar. Conștienți că ocuparea tronului imperial se datora inițial mai degrabă unor calcule politice decât unor drepturi incontestabile, lungul șir de Habsburgi împărați au căutat pe toate căile să-și consolideze poziția câștigată. Cel mai bun mijloc de a-și clama drepturile asupra tronului imperial li s-a părut întotdeauna Habsburgilor legătura cu anticul *Imperiu Roman*⁶, *mare parte a teritoriilor pe care le-au stăpânit de-a lungul timpului fiind părți integrante ale antichității romane. Moartea violentă a lui Albert I și pierderea tronului imperial, laic, real și palpabil, i-a transportat pe Habsburgi într-un imperiu imaginar pe care l-au construit bucată cu bucată punând în prima linie de bătaie tot ce putea oferi mai bun, pe bani, lumea în care trăiau. Arhitectura, cea eclesiastică în primul rând*⁷, *pictura, sculptura și cuvântul scris au fost aliații de nădejde ai acestei tenace familii. Acest efort, specific tuturor Habsburgilor, a continuat chiar mai fervent după reocuparea tronului imperial și are apogeul în timpul domniei lui Leopold I (1658 – 1705) care a acordat o atenție deosebită acestui aspect. Printre mijloacele folosite în acest scop este și medalistica*⁸, *o armă eficientă în lupta propagandistică a Casei de Habsburg dar, din păcate aproape nestudiată până în prezent.*

Nu ne vom referi de această dată la eforturile de a lega familia de Habsburg de antichitatea clasică, ci, pe baza a două medalii din colecția noastră⁹ vom încerca să arătăm modul în care Habsburgii percepeau și reprezentau propria lor dinastie. Prima dintre aceste medalii¹⁰ este dedicată împăraților romani din familia de Habsburg și încoronării lui Iosif I

⁶ Printre înaintașii lor romani Habsburgii îi așezau la loc de cinst pe Iulius Cesar și Nero, care, conform istoriei orale a familiei le-ar fi acordat strămoșilor lor antici o serie de privilegii pe care s-a bazat și documentul elaborat de arhiducele Rudolf al IV-lea (1358–1365) intitulat *Privilegium maius* adresat împăratului Carol al IV-lea de Luxemburg prin care cerea pur și simplu delegarea unor demnități specifice rangului imperial familiei de Habsburg.

⁷ De la bun început Habsburgii au avut convingerea că familia lor este una predestinată tronului imperial și se considerau ca aleși speciali ai lui Dumnezeu, prin urmare, aveau misiunea sacră de a face totul în numele și pentru gloria Sa.

⁸ În colecția medalistă a Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei Cluj-Napoca se găsește un mare număr de medalii care dovedesc acest lucru. Dintre ele se remarcă în mod deosebit seria medalistică semnată de gravorul Christian Wermuth, realizată între 1694–1705, dedicată tuturor împăraților romani, începută în mod forțat cu Nabucodonosor (pentru a sublinia ideea de monarhie) și încheiată cu Iosif I. Această serie este compusă din 216 medalii care au pe avers portretul împăratului, iar pe revers, în limba latină, o scurtă istorie a vieții, realizărilor sau nerealizărilor respectivului împărat.

⁹ Cabinetul Numismatic al Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei Cluj-Napoca deține cea mai mare colecție medalistică din România referitoare la familia Habsburg (peste 2000 de medalii din aur, argint și metal comun). Cea mai mare parte a acestei colecții a constituit subiectul tezei mele de doctorat cu titlul *Heraldică medalistică central-europeană (sec. XVII–XIX)*, manuscris.

¹⁰ Este vorba de o medalie mare din argint cu diametrul de 80 mm care face parte din excepționala colecție Esterházy și se prezintă astfel: Av.: BRUNER; G.F.N.; circular: POTENS IN TERRA ERIT SEMEN EIUS. GENERATIO RECTORUM BENEDICETUR.; în câmp: pe o terasă înverzită pomul vieții deznădăcinat având coroana formată din medalioane înconjurată de ramuri de laur; central, un medalion mai mare cu bust dreapta Leopold I; în interiorul medalionului: LEOPOLD: MAGN: TURCARUM DOMITOR.; în exteriorul medalionului: IUSTITIA EIUS MANET.; medalionul lui Leopold este înconjurat de 14 medalioane ale înaintașilor: 1) RUDOLP: I: R: I: A:; 2) ALBE – RT: I: R: I: A:; 3) ALB: II: R: I: A:; 4) MAX: IM: I: R: I: A:; 5) FERD – IN: R: I: A:; 6) RUD: II: R: I: A:; 7) FER: II: R: I: A:; 8) FERD: III: R: I: A:; 9) FER: IV: R: R:; 10) MATHIAS: R: I: A:; 11) MAX: II: R: I: A:; 12) CAROL: V: R: I: A:; 13) FRID: IV: R: I: A:; 14) FRID: III: R: I: A:; pe tulpina pomului: Pf /CXI;

Rv.: circular: DOMINUM FORMIDABUNT ADVERSARY EIUS, ET DABIT IMPERIUM REGI SUO. I REG. CAP. 2.10; în câmp: cerc format din flori de laur; în câmp: bust dreapta Iosif I, în armură, cu cască cu penaj, purtând Lâna de Aur; sub bust: IOSEPHUS I. D. G. ROM. ET HUNG. REX.;

* pe cant: [S] IC + DOMUS + ÆTERNUM + FLOREAT + AUSTRIACA +.

ca rege roman în 1690. Medalia are pe avers, în câmp, un pom al vieții (fig. 1) a cărui coroană este formată din 14 medalioane, dispuse circular, cu efigiile primilor împărați Habsburgi, în profil dreapta-stânga, după cum urmează: Rudolf I (1273–1292), Albert I (1298–1308), Albert al II-lea (1438–1439), Maximilian I (1493–1519), Ferdinand I (1556–1564), Rudolf al II-lea (1576–1612), Ferdinand al II-lea (1619–1637), Ferdinand al III-lea (1637–1657), Ferdinand al IV-lea (doar rege roman pentru că a murit înaintea tatălui său Ferdinand al III-lea), Mathias al II-lea (1612–1619), Maximilian al II-lea (1564–1576), Carol al V-lea (1519–1556), Fridrich al IV-lea (1440–1493) și Fridrich al III-lea (1314–1326). Medalioanele sunt înconjurare de ramuri de laur și au înscris în interior numele celui pe care îl reprezintă. Cele 14 medalioane înconjoară medalionul central, mai mare, cu efigia lui Leopold I. În interiorul acestui medalion se găsește următoarea legendă: LEOPOLD: MAGN: TURCARUM DOMITOR. (*Leopold cel Mare, învingătorul turcilor*), iar în exterior legenda: IUSTITIA EIUS MANET. (*Dreptatea lui va dăinui*).

Fig. 1.

După cum se poate observa, dispunerea medalioanelor nu este cronologică ea părând la prima vedere aleatorie. Primul medalion, așa cum se și cuvine, așezat în locul cel mai de jos, aproape pe tulpina pomului, acolo de unde pornesc ramurile, este al întemeietorului dinastiei de Habsburg, Rudolf I. Este singurul portret prezentat din față. El ne înfățișează un bărbat ajuns la o vârstă venerabilă, așa cum șade bine unui veritabil strămoș (de altfel, Rudolf I a și murit la o vârstă înaintată, la 73 de ani, ceea ce pentru secolul al XIII-lea este un adevărat record de longevitate). Este și singurul din șirul împăraților Habsburgi care poartă coroana imperială, urmașii săi, inclusiv Leopold, purtând pe cap cununa de laur, ca dovadă a legăturii directe cu împărații Romei antice. De la portretul lui Rudolf I pleacă în sus, pe ramurile pomului, medalioanele urmașilor, care, după cum am spus, par a fi așezate aleatoriu. De fapt nu este așa pentru că gravorii¹¹ au așezat medalioanele pe perechi, stânga – dreapta, astfel încât în partea superioară a coroanei pomului să fie așezați înaintașii direcți ai lui Leopold I: Ferdinand al III-lea și Ferdinand al IV-lea, tatăl, respectiv fratele său mai

¹¹ Medalia este gravată de MARTIN BRUNNER (1659–1725) și GEORG FRIEDRICH NÜRNBERG (1682–1724), ambii gravori ai monetăriei imperiale de la Nürnberg.

mare. Din punct de vedere propagandistic, această așezare pe perechi este o lovitură măiastră, pentru că ea sugerează începuturile dinastiei, rădăcinile sale, și prin plasarea ultimilor doi chiar în vârful acestei veritabile piramide imaginare, sugerează apogeul la care a ajuns măreața Casă de Austria.

Și anul 1690 a fost chiar un an de apogeu pentru dinastie. În cei 250 de ani de când familia și-a reluat locul pe tronul imperial, Habsburgii au reușit să-și consolideze puterea, să mărească teritoriul Imperiului, să includă în patrimoniul lor Boemia și Ungaria, și, mai ales, Leopold I a reușit să zdrobească cea mai importantă forță care amenința centrul Europei: Imperiul Otoman, stabilind aproape definitiv granița stăpânirii austriece pe Carpați.

Această așezare piramidală a împăraților Habsburgi mai transmite un mesaj: întotdeauna membrii acestui clan s-au putut sprijini unii pe alții, urmașii continuând opera înaintașilor, construind, generație după generație, tenace și cu îndârjire cel mai întins imperiu din Europa. Cu asemenea înaintași, viitorul pare a fi luminos pentru Casa de Austria și justifică și legenda circulară a medaliei: POTENS IN TERRA ERIT SEMEN EIUS. GENERATIO RECTORUM BENEDICETUR. (*Seminția lui va fi puternică pe pământ. Neamul celor dreți va fi binecuvântat*). Pentru a sugera creșterea Casei de Austria, gravorii au folosit o altă metaforă prin dozarea mărimii medalioanelor. În timp ce portretele înaintașilor trecuți în neființă, venind și reprezentând trecutul pe care abia îl poți întrezări sunt de dimensiuni mici, medalionul central dedicat lui Leopold, care reprezenta prezentul, este mai mare, în timp ce portretul de pe revers, dedicat lui Iosif I care era viitorul dinastiei, este de-a dreptul uriaș în comparație cu celelalte ocupând întreg câmpul reversului.

Fig. 2.

Cum spuneam, această medalie este dedicată încoronării lui Iosif I ca rege roman. Reversul medaliei (fig. 2) ne prezintă în câmp portretul unui tânăr cu plete lungi purtând pe cap o caschetă cu penaj¹², îmbrăcat în armură romană peste care se vede Lâna de Aur. În 1690 Iosif I avea 12 ani, dar portretul medaliei ni-l prezintă mult mai matur, artificiu folosit

¹² Costumația lui Iosif în acest portret este o încercare a gravorilor de a îmbina ideea de romanitate clasică (prin armura pe care o poartă Iosif) cu stilul baroc (casceta cu penaj este specifică acestui stil) care începea să facă vogă în epocă și este specific Casei de Austria.

pentru a înșela vigilența supușilor care vedeau dată a doua funcție a Imperiului unui copil¹³. În ciuda acestui fapt, portretul ne prezintă profilul unui tânăr senin și zâmbitor, privind cu încredere viitorul. Singularizarea sa pe reversul medaliei înseamnă o încununare a familiei dinastice prezentate pe avers și un punct de pornire, dar în același timp de continuitate, în opera de conducător al Imperiului. Sub portret sunt înscrise titlurile lui Iosif I: IOSEPHUS I. D. G. ROM. ET HUNG. REX. (*Iosif I, prin grația lui Dumnezeu rege roman și al Ungariei*). Portretul este înconjurat de un cerc format din flori de crin iar legenda circulară DOMINUM FORMIDABUNT ADVERSARY EIUS, ET DABIT IMPERIUM REGI SUO. 1 REG. CAP. 2.10 (*Dușmanii lui se vor înpăimânta de Domnul, și domnia sa o va da regelui său. I Regi, capitolul 2.10*) exprimă clar mesajul pe care Leopold îl transmite contemporanilor și eternității: cu acordul lui Dumnezeu el a cedat domnia regelui dorit de el care are menirea de a duce mai departe faima Casei de Austria.

Așa cum se poate observa, atât în cazul legendei de avers cât a celei de revers, au fost alese texte din Biblie. În primul caz este vorba de un fragment din Psalmul 111, în care sunt enumerate calitățile pe care trebuie să le aibă un bun conducător și de care orice Habsburg era convins că le are, iar în cazul reversului a fost luat un text din *Regi*, cap. 2.10.

Mesajul propagandistic al medaliei este încununat de legenda înscrisă pe cant: [s] IC + DOMUS + ÆTERNUM + FLOREAT + AUSTRIACA + (*Astfel să înflorească pe veci Casa de Austria*). Clar, limpede și precis, trecut prezent și viitor.

Viitorul dinastiei de Habsburg nu putea fi asigurat decât prin copii. De altfel, una dintre sarcinile majore pe care trebuia să le îndeplinească un monarh era și aceea de a asigura succesiunea la tron (în cazul Casei de Austria succesiunea se făcea pe linie masculină). La moartea sa împăratul trebuia să lase în urmă un moștenitor de sex masculin capabil să ducă mai departe înalta misiune a dinastiei. Dar, Dumnezeu care a ocrotit întotdeauna Casa de Austria, avea alte planuri. Dacă până la Carol al VI-lea, aproape o jumătate de mileniu, succesiunea pe linie masculină a fost un succes, chiar cu prețul trecerii moștenirii unei ramuri colaterale, Carol al VI-lea a murit pe neașteptate în 1740 lăsând în urma sa doar două fiice. Spre deosebire de înaintașii și urmașii săi¹⁴, căsătoria dintre Carol al VI-lea și Elisabeta Cristina de Braunschweig-Wolfenbüttel care a avut loc în 1708 a fost binecuvântată doar cu 4 copii dintre care primul și ultimul născut au decedat la o vârstă foarte fragedă. Cea mai grea lovitură a fost moartea arhiducelui Leopold Johhan, mort la naștere în 1716, singurul fiu al cuplului imperial. Au rămas în viață doar Maria Teresia (1717–1780) și Maria Anna (1718–1744). Ultimul copil, Maria Amalia¹⁵ a murit în 1730. Disperat, Carol al VI-lea a încercat să impună în timpul vieții sale succesiunea pe tronul imperial a fiicei sale mai mari, Maria Teresia, prin semnarea *Sanctiunii Pragmatice*, act rămas fără valoare, deoarece la moartea lui Carol colegiul elector a dat coroana imperială lui Carol al VII-lea de Wittelsbach, ginerele lui Iosif I. Coroana imperială a fost readusă Casei de Habsburg prin Francisc I de Lorena, soțul Mariei Teresia. Căsătoriți în 1736, cei doi au avut până în 1756 16 copii, dintre care 10 fete și 6 băieți. Este cunoscut faptul că Maria Teresia, dincolo de grelele sarcini pe care i le impunea conducerea, era recunoscută oficial ca MATER PATRIAE, dar, în particular, a fost o adevărată mamă de familie, acordând o atenție deosebită soțului și copiilor. Deși nu a neglijat îndatoririle oficiale, având grijă de marea familie

¹³ Fără îndoială, și în cazul acestei încoronări, ca și în cazul încoronării lui Iosif ca rege al Ungariei în 1687 (la 9 ani), Leopold a trebuit să facă multe presiuni pentru a-și atinge scopul.

¹⁴ De exemplu Leopold I, tatăl lui Carol al VI-lea, a avut din 3 căsătorii 16 copii, la fel ca și Maria Teresia, fiica lui Carol al VI-lea, cu deosebirea că toți cei 16 copii ai Mariei Teresia provin dintr-o singură căsătorie cu Francisc de Lorena.

¹⁵ Maria Amalia s-a născut în 1724, la scurt timp după încoronarea părinților ei ca regi ai Boemiei. Una dintre medaliile de încoronare amintește în legendă că fericitul eveniment al încoronării este strâns legat de faptul că împărăteasa era însărcinată și toată lumea aștepta cu înfrigurare nașterea unui moștenitor de sex masculin. Dar cum spuneam, Dumnezeu avea alte planuri.

care o reprezenta Imperiul, și am putea spune că a fost unul dintre cei mai harnici Habsburgi, ea s-a aplecat cu grijă și asupra micii ei familii. Acestei mici familii îi este dedicată o altă medalie¹⁶ din colecția noastră (fig. 3). Ea a fost emisă în 1750 și poartă pe avers portretul și titlurile Mariei Teresia: MAR· THERES· D· G· ROM· AVGVSTA R· HVNG· ET BOH· A·D· AVSTR·/ MAIORVM VIRTUTE IN PROLE CONTESTATA IMMORTALIS [*Maria Teresia, prin grația lui Dumnezeu împărăteasă romană, regina Ungariei și Boemiei, arhiducesă a Austriei, nemuritoare prin virtutea strămoșilor dovedită în familie*]. Nu este scăpat nici acest prilej pentru a transmite un mesaj: Maria Teresia este nemuritoare prin virtutea strămoșilor și familia din care face parte.

Fig. 3.

Până în 1750 cuplul imperial Francisc de Lorena – Maria Teresia de Habsburg au avut 11 copii: Maria Elisabeta Amalia (1737–1740), Maria Anna Iosefa (1738–1789), Maria Carolina Ernestina (1740–1741), Iosif Benedict August (1741–1790, viitorul Iosif al II-lea), Maria Cristina Johhana (1742–1789), Maria Elisabeta Iosefa (1743–1808), Carol Iosif Emanuel (1745–1761), Maria Amalia (1746–1804), Petru Leopold (1747–1792, viitorul Leopold al II-lea), Maria Carolina (1748, moartă la naștere) și Maria Johhana Gabriela (1750–1762). Până în 1750 dintre acești 11 copii supraviețuiseră 8. Acestor 8 arhiduci și arhiducese le este dedicată această medalie și îi regăsim reprezentați pe reversul medaliei într-un mod mai puțin convențional. Reversul ne prezintă în câmp, sub ochiul lui Dumnezeu, pe o terasă înverzită, un pom înalt, viguros, cu frunziș bogat, fără îndoială imaginea Casei de Habsburg de-a lungul istoriei sale. De o parte și de alta a acestui pom se găsesc înșirați alți 8 pomișori, de o înălțime mai mică, dar puternici și bine înfrunziți. Acești sunt cei 8 arhiduci, fii și fiicele supraviețuitoare ale Mariei Teresia și Francisc de Lorena, dar, în egală măsură și urmașii lungului șir de Habsburgi stăpâni ai Europei. Sub ochiul lui Dumnezeu și la umbra copacului puternic, tânăra generație de Habsburgi crește pentru a îndeplini menirea dinastiei. Legenda reversului e clară: RATO FAVSTOQVE COELI AVSPICIO VBERAT BIENNIO; MDCCL (*Cu puterea împlinită și favorabilă a cerului, înflorește rodnicia de doi ani*). Expresia *înflorește rodnicia de doi ani*, ne dezvăluie o stare de spirit în care credem că trăia Maria Teresia și soțul ei: teama că cei doi ani (1748–1750) în care cuplul nu au mai avut copii ar putea pune în pericol dinastia având în vedere faptul că 3 din cei 11 copii muriseră la vârste foarte mici. Prin nașterea Mariei Johhana Gabriela în 1750 această teamă era înlăturată și viitorul părea asigurat.

¹⁶ Medalia este din metal comun, are 44,2 mm și aparține colecției Esterházy: Av.: DOBICHT; dublu semicircular: MAR· THERES· D· G· ROM· AVGVSTA R· HVNG· ET BOH· A·D· AVSTR·/ MAIORVM VIRTUTE IN PROLE CONTESTATA IMMORTALIS; în câmp: bust dreapta Maria Teresia diademată și purtând mantou de hermină peste rochie.

Rv.: semicircular: RATO FAVSTOQVE COELI AVSPICIO VBERAT BIENNIO; în exergă: MDCCL; în câmp: subochiul lui Dumnezeu, pe o terasă cu ierburi, un pom al vieții mare, cu frunziș bogat; în dreapta și stânga sasunt aliniați alți opt pomi mai mici dar bine înfrunziți.

Medalia, deși nu atât de impunătoare ca precedenta, are același mesaj de unitate, continuitate și vigoare a dinastiei de Habsburg. Cu toate acestea, ea degajă un aer de intimitate, de atmosferă familială și prin aceasta de apropiere de marea masă a supușilor regali și imperiali, făcând o legătură directă între conduși și conducători.

BIBLIOGRAFIE

- BÉRENGER, Jean, *Istoria imperiului Habsburgilor*, București, 2000.
 CĂLIAN, Livia, *Heraldică medalistică central – europeană (sec. XVII–XIX)* – ms.
 WHEATCROFT, Andrew, *Habsburgii. Personificarea unui imperiu*, București, 2003.
 ZÖLLNER, Erich, *Istoria Austriei*, vol. I–II, București, 1997.

CONVENTIONAL GENEALOGICAL AND FIGURATIVE REPRESENTATIONS IN THE MEDALISTIC OF THE HAPSBURGS (17th – 18th centuries)

Abstract

For certain the Hapsburgs were one of the most important European families. They have a long history and major implications within their territory and beyond.

Coming into history as an obscure family of dukes and later of archdukes its members ended up by making their way on the European stage starting with second half of the 13th century. In 1273 the unknown count of Hapsburg, Rudolph¹, was elected and crowned as the emperor of the Holy Romano-German Empire under the name Rudolph I (1273–1291). He was in competition with the powerful king of Bohemia Ottokar II. The successor of Rudolph was count Adolph of Nassau (1292–1298), and after him Rudolph's son, Albrecht I (1298–1308) became emperor in 1298. In conflict with Louis IV Wittelsbach, the next Hapsburg who took the imperial throne was Frederick III ('the Beautiful')² (counter king) between 1314 and 1326. As the imperial position was an elective one for the next 100 years the Hapsburgs were not capable to win the choice of the elective college. The throne was occupied by the members of the dynasties of de Luxemburg³ and Wittelsbach⁴. This period of one century has been used by the Austrian archdukes to consolidate their lordship upon the territories that were going to govern in the modern era. In the same period they were involved in battles with the kingdoms from East Austria such as Bohemia and Hungary. By the beginning of the 17th century these kingdoms were annexed to the Hapsburg heritage.

From 1438 to 1806, except a brake of 5 years, 1740–1745⁵, the imperial throne was exclusively occupied by the members of the Hapsburg's Family who were in the same time Roman emperors and kings. At a glance view one can notice that once a Roman emperor of the Hapsburg house was elected he yielded his title of a Roman king to the presumptive successor so that he assured himself that the continuity and avoid a succession war. Once the Holy Romano-German Empire collapsed in 1806 last Hapsburg emperor, Francis II, proclaimed Austria as empire and himself became Francis I, an emperor with a hereditary succession. This succession form lasted until 1918.

¹ Rudolph I, count of Hapsburg, duke of Swabia (1273–1282), duke of Austria (1274–1281/1282), duke of Carinthia (1276–1286).

² Frederick II the Beautiful is considered the first Hapsburg who saw Austria as his true motherland. Austria held the first place in a hierarchy of territories governed by the Hapsburgs. It is during his reign when the documents mentioned for the first time the expression "Herrschaft zu Österreich" (*dominium Austriae*).

³ Charles IV-lea (1346–1378), Wenzel (1378–1400), Jobst (1410–1411) and Sigismund (1410–1437).

⁴ Ruprecht (1400–1410), elector of Palatinate.

⁵ At the death of Charles VI-lea in 1740 the imperial throne was vacant as the emperor died without any male successor. In reality that meant the end of the Hapsburg dynasty. Despite the efforts of Charles VI to have the official recognition of his daughter, Maria Theresa, as his successor to the imperial throne (Pragmatica Sanctione), at his death the elective college did not assigned Maria Theresa as empress. There was a period of *interregnum* from 1740 to 1742. Between 1742 and 1745 on the imperial throne seated Charles VII Albert of Wittelsbach, the son in law of the emperor Joseph I.

The imperial position was always regarded by the Hapsburgs as a title of glory and as the years passed and one Hapsburg after the other were crowned as Roman emperors they believed that the throne became an hereditary right. As they were aware that initially the throne was taken by them following some political calculus rather than uncontested rights therefore the Hapsburgs used all methods to consolidate their position. The best way to claim their right to the imperial throne was always their connection to the ancient Roman Empire⁶, as most of their territories were parts of that ancient empire. The violent death of Albert I and the loss of the imperial throne, laic and material one has transferred the Hapsburgs into a imaginary empire they have built it up piece by piece giving priority to all that money could buy in their new world. The main allies of the family became the architecture – mainly the ecclesiastic one⁷ – painting, sculpture and the written world. This effort of the Hapsburgs went even more intensive after the regaining of the imperial throne in the time of Leopold I (1658–1705), who emphasize this aspect. Amongst other instruments to achieve this goal one was the medal art⁸, an efficient weapon in the propaganda war of the House of Hapsburg. Unfortunately, this topic has not yet been extremely well studied by now.

This time we may not refer to the efforts to connect the Hapsburgs to the classical antiquity but based on two medals in the collection of the National History Museum of Transylvania from Cluj-Napoca⁹ we may try to present the way the Hapsburgs have perceived their own dynasty.

First of these medals¹⁰ is dedicated to the Roman emperors of the Hapsburg's family and the crowning of Josef I as Roman king in 1690. On the obverse (fig. 1), in field, is the tree of life with its wreath holding 14 medallions, with the effigies of the first Hapsburg emperors, profiles to left, as follows: Rudolf I (1273–1292), Albert I (1298–1308), Albert II (1438–1439), Maximilian I (1493–1519), Ferdinand I (1556–1564), Rudolf II (1576–1612), Ferdinand II (1619–1637), Ferdinand III (1637–1657), Ferdinand IV (only as a Roman king as he died before his father, Ferdinand III), Mathias II (1612–1619), Maximilian II (1564–1576), Charles V (1519–1556), Frederic IV (1440–1493) Frederic III (1314–1326). The medallions are surrounded by laurel branches with the name of

⁶ Amongst their Roman ancestors the Hapsburgs honored the most Julius Caesar and Nero who, according to the verbal historical tradition of the family granted some privileges to this family. Based on this privileges the was elaborated by the archduke Rudolf IV (1358–1365) the document *Privilegium maius* addressed to the emperor Charles IV of Luxemburg which demanded imperial dignities in concordance with the imperial rank of the Hapsburg family.

⁷ Right from the beginning the Hapsburgs were convinced that their family was destined to take the imperial throne and considered themselves as being chosen by God. Therefore whatever they were committing it was in the name of God.

⁸ There is a large number of medals in the medal collection of the National History Museum of Transylvania from Cluj-Napoca that can demonstrate this aspect. Amongst them one can notice the medal series signed by the engraver Christian Wermuth, made between 1694 and 1705. This series is dedicated to all the Roman emperors, although is starting with Nabucodonosor (to emphasize the idea of monarchy) and ends with Josef I. The series consists of 216 medals depicting the imperial portrait on the obverse while on the reverse there is a short description of their life, achievements and failures in Latin.

⁹ The Coin Room of the National History Museum of Transylvania from Cluj-Napoca holds the largest collection of medals regarding the Hapsburgs from Romania (over 2.000 gold, silver, and bass metal). The largest part of this collection was the topic of my PhD thesis: *Medalist Heraldry in Central Europe (17th–19th centuries)*, manuscript.

¹⁰ It is a big silver medal, 80 cm diameter, it belongs to the astonishing collection Esterházy. It can be described as follows: Obverse: BRUNER·G·F·N·; circular: POTENS IN TERRA ERIT SEMEN EIUS· GENERATIO RECTORUM BENEDICETUR·; in field: on a flourishing terrace the tree of life with roots to be seen and with its wreath composed of medallions surrounded by laurel branches; in the central part, a bigger medallion with Leopold I bust to right; within the medallion: LEOPOLD: MAGN: TURCARUM DOMITOR·; external side of the medallion: IUSTITIA EIUS MANET·; Leopold I medallion is surrounded by 14 medallions of his ancestors: 1) RUDOLP· I· R· I· A·; 2) ALBE – RT· I· R· I· A·; 3) ALB· II· R· I· A·; 4) MAX· IM· I· R· I· A·; 5) FERD – IN· R· I· A·; 6) RUD· II· R· I· A·; 7) FER· II· R· I· A·; 8) FERD· III· R· I· A·; 9) FER· IV· R· R·; 10) MATHIAS· R· I· A·; 11) MAX· II· R· I· A·; 12) CAROL· V· R· I· A·; 13) FRID· IV· R· I· A·; 14) FRID· III· R· I· A·; on the tree stem: Pf/CXI·;

Reverse: circular: DOMINUM FORMIDABUNT ADVERSARY EIUS, ET DABIT IMPERIUM REGI SUO. I REG. CAP. 2.10; in field: a circle made of laurel flowers; Josef I bust in armor to right, helmet with feather, wearing the Golden Flee; below bust: IOSEPHUS I. D. G. ROM. ET HUNG. REX·;

* on the edge: [S] IC + DOMUS + ÆTERNUM + FLOREAT + AUSTRIACA +.

the person represented in the medallion. The 14 medallions go around the central one, bigger, with the effigy of Leopold I. The inside inscription of this medallion: LEOPOLD: MAGN: TURCARUM DOMITOR. (*Leopold the Great, defeater of Turks*), and the external inscription: IUSTITIA EIUS MANET. (*His justice is everlasting*).

As one can see the medallions are not displayed in a chronological order but in a random one, at the first sight. As it is normal, the first medallion is placed close to the stem where the branches run up. It is the founder of the Hapsburg dynasty, Rudolf I. It is the only portrait frontal presented. The portrait depicts an elder person, suits well for an ancestor (actually, Rudolf I died at 73 years old, quite a record for the 13th century). It is the only one of the emperors wearing imperial crown. His successors, including Leopold, wear laurel wreath as a symbol of a direct connection with the emperors of the ancient Rome. Above Rudolf's portrait, climbs up the medallions of his successors. Although at the first sight it looks a random order in fact the engravers¹¹ placed the medallions as pairs, left – right, so that the upper part of the tree wreath is reserved to the direct ancestors of Leopold I: Ferdinand III and Ferdinand IV, his father and his elder brother. From the propaganda point of view this display by pairs is a masterpiece of work as it suggests the beginnings of the dynasty, its roots. At the same time by placing the last two right on the top of this virtual pyramid it may suggest this great house of Austria reached its height.

Even the year 1690 was one of an apogee for the dynasty. From 250 years ago since this family retook the imperial throne the Hapsburgs have consolidated their power, enlarged the territory of the Empire, including Bohemia and Hungary. Especially Leopold I were able to crash the most important force that was threaten Central Europe: the Ottoman Empire, and establish the Austrian border on the Carpathian Mountains.

This pyramidal display of the Hapsburg emperors has another message, too: in all the cases the members of this family could rely on each other, the heirs kept working on the ancestors' project to build the largest empire in Europe. With such ancestors the future looks bright for the House of Austria and explains the circular inscription of the medal: POTENS IN TERRA ERIT SEMEN EIUS. GENERATIO RECTORUM BENEDICETUR. (*His nationality will be strong on Earth. The nation of the rights will be blessed*). To suggest the development of the House of Austria the engravers also use a different metaphor to fit on the size of medallions. While the portraits of those who those who have already passed away, there are smaller as they represent the past, the central medallion dedicated to Leopold I, representing the present is larger and on reverse the portrait of Josef I, representing the future and therefore is huge in comparison with the others and fills up the entire field of the medal.

As I said this medal is dedicated to the crowning of Josef I as a Roman king. The reverse of medal (fig. 2) shows a portrait of a young man with long hair and wearing a helmet with feathers¹², wearing a Roman armor on which is the Golden Fleece. In 1690 Josef I was 12 years old, but the portrait on the medal shows him much older, a trick to mislead the subjects to believe that the second position in the empire is not given to a child¹³. Despite this aspect the portrait shows the profile of a young charming and smiling man looking forward to the future. Its single presentation on the reverse represents a success of the dynasty and a starting point for a leader of the Empire. Under portrait are inscribed Josef's I: IOSEPHUS I. D. G. ROM. ET HUNG. REX. (*Josef I, by the grace of God Roman king of Hungary*). The portrait is surrounded by a circle of lily flowers while the circular inscription says DOMINUM FORMIDABUNT ADVERSARY EIUS, ET DABIT IMPERIUM REGI SUO. I REG. CAP. 2.10 (*His enemies will be scared by the Lord and his lordship will give it to his king. I Kings, chapter 2.10*), which clearly delivers the message that Leopold wanted to send to his subjects with the agreement of God. He gave the kingship to the one he wants and who must bring further the fame of the House of Austria.

As one can observe both inscriptions on the obverse and reverse are quotations from the Bible. In the first case is a fragment of the Psalm 111, where are presented the qualities a good leader

¹¹ The medal is engraved by MARTIN BRUNNER (1659–1725) and GEORG FRIEDRICH NÜRNBERG (1682–1724), both were engravers of the imperial mint in Nurnberg.

¹² The clothing of Josef is an attempt of the engravers to combine the idea of classical romanity (the armor worn by Josef) in a baroque style (the helmet with feathers is typical for this style) that started to be in vogue and specific for the House of Austria.

¹³ No doubts, like in the case of Josef's crowning as king of Hungary in 1687 (9 years old), Leopold had to put some pressure for his crowning to go as he wanted.

must have and which each Hapsburg must be convinced he possesses them. The reverse is a text from *Kings*, chapter 2.10.

The propaganda message of this medal is guaranteed by inscription on the edge: [S] IC + DOMUS + ÆTERNUM + FLOREAT + AUSTRIACA + (*Thus should blossom forever the House of Austria*). Crystal clear, past, present and future.

The future of the Hapsburg dynasty was safe only through children. In fact one of the major tasks for a monarch was to assure the succession (in the case of the House of Austria the succession was based on the male line). When the emperor passed away he must leave behind a male successor capable to continue the noble mission of the dynasty. But God who protected the House of Austria had other plans. Until Charles VI, for almost half a millennium, the succession was on male line even with the price of passing the heritage to a collateral branch. Charles VI died unexpectedly in 1740 and had two daughters. Unlike his ancestors¹⁴, the marriage between Charles VI and Elisabeth Cristina of Braunschweig-Wolfenbüttel in 1708 was blessed with only 4 children from which the first and the last ones died very young. The heaviest shock was the death of the archduke Leopold Johan, dead on birth in 1716, the only son of the imperial couple. Survived Maria Theresa (1717–1780) and Maria Anna (1718–1744). The last child, Maria Amalia¹⁵ died in 1730. Desperately, Charles VI tried to impose Maria Theresa on the imperial throne by issuing the *Pragmatic Sanction*, a worthless document as at the moment Charles VI died the electing committee gave the imperial crown to Charles VII of Wittelsbach, the son-in-law of Josef I. The imperial crown was returned to the House of Hapsburg by Francis I of Lorena, Maria Theresa's husband. They got married in 1736 and by 1756 they had 16 children, 10 daughters and 6 boys. It is well known that Maria Theresa, apart from the hard duties requested by administration was officially awarded MATER PATRIAE, but in private life she was a true mother dedicated to her husband and children. Without neglecting the official duties, we can say that she was amongst the most hardworking Hapsburgs, she also took great care of her family. To this family is dedicated another medal¹⁶ from the same collection. The medal was issued in 1750 and on the obverse (fig. 3) presents the portrait and the titles of Maria Theresa: MAR·THERES·D·G·ROM·AVGVSTA R·HVNG·ET BOH·A·D·AVSTR·/MAIORVM VIRTUTE IN PROLE CONTESTATA IMMORTALIS [*Maria Teresa, by the grace of God Roman empress, queen of Hungary and Bohemia, archduchess of Austria, immortal through the virtue proved in the family by her ancestors*]. This is another occasion to send a message: Maria Theresa is immortal owing to the virtue of her ancestors and the family she comes from.

By 1750 the imperial couple Francis of Lorena – Maria Theresa of Hapsburg had 11 children: Maria Elisabetha Amalia (1737–1740), Maria Anna Josefa (1738–1789), Maria Carolina Ernestina (1740–1741), Josef Benedict August (1741–1790, the future Josef II), Maria Cristina Johanna (1742–1789), Maria Elisabetha Josefa (1743–1808), Carol Iosif Emanuel (1745–1761), Maria Amalia (1746–1804), Peter Leopold (1747–1792, the future Leopold II), Maria Carolina (1748, dead at birth) and Maria Johanna Gabriela (1750–1762). By 1750 from 11 children only 8 survived. This medal is therefore dedicated to these 8 children who can be seen on the reverse in a less conventional illustration. The reverse (fig. 4) depicts in field, under God's eye, a green terrace, a high strong tree with rich foliage. No doubts, it represents the House of Hapsburg alongside its history. On each side of the tree there are other 8 smaller trees, still strong ones with rich foliage. These trees are the 8 archdukes, the surviving sons and daughters of Maria Theresa and Francis of Lorena but at the same

¹⁴ For instance Leopold I, Charles VI father, was married three times and like Maria Theresa had 16 children. The exception is that all the 16 children of Maria Theresa were born in the same marriage with Francis of Lorena.

¹⁵ Maria Amalia was born in 1724, shortly after the crowning of her parents as kings of Bohemia. An inscription on one of the crowning medals mentions that the happy event of crowning is strongly connected with the fact that the empress was pregnant and that everybody was looking forward to await a heir of male gender. But as we said God had different plans.

¹⁶ Medal is made of bass metal; 44.2 mm and belongs to the Esterházy collection:

Obverse: DOBICHT; double semicircular: MAR·THERES·D·G·ROM·AVGVSTA R·HVNG·ET BOH·A·D·AVSTR·/MAIORVM VIRTUTE IN PROLE CONTESTATA IMMORTALIS; in field, Maria Theresa bust diademed, right, wearing ermine mantle above dress.

Reverse: semicircular: RATO FAVSTOQVE COELI AVSPICIO VBERAT BIENNIO; in exergue: MDCCL; in field: under the God's eye on a green terrace with rich foliage; on left and right side there are other eight smaller trees with foliage.

time the heirs of a long row of Hapsburgs, rulers of Europe. Under God's eye and in the shadow of the higher and strong tree the young generation of Hapsburgs grows up to fulfill the destiny of dynasty. The reverse legend is crystal clear: *RATO FAVSTOQVE COELI AVSPICIO VBERAT BIENNIO: MDCCL* (*With the fulfilled and favorable power from the sky prospers the rankness of two years*). The expression *prospers the rankness of two years* reveal us a state of spirit in which Maria Theresa and her husband lived: the fear that the two years (1748–1750) when the couple did not give birth to a child may put in danger the dynasty, especially as 3 of the 11 children died very young. But the birth of Maria Johhana Gabriela in 1750 this fear vanished and the future looked to be safe.

Although the medal is not so impressive like the previous one, still transmit the same message of unity, continuity and vigor of the Hapsburg dynasty. At the same time there is a feeling of and intimate atmosphere, a family look and thus a close approaching to the royal and imperial subjects, making a connection between rulers and lowness.

Now, after so many years since these medals were issued, from a historical perspective we may affirm that the Hapsburgs have contributed not only to the reinforcement of their own dynasty but also to other royal houses in Europe. The archduchesses of Austria became queens of Poland, Portugal and France. Just to remember here the unhappy Maria Antoinette, Maria Teresa's daughter who lost her head on scaffold during the French revolution. But any position would have held a Hapsburg was aware of his high rank and his mission established by his ancestors: the increase of the dynasty's power.